

Boekbespreking

ROMA IN HET GENTSE ONDERWIJS. EEN VERHAAL APART?

E. Hemelsoet

Gent, Academia Press, 2013, VI + 86 p., ISBN 978 90 382 2085 7

Met zijn boek *Roma in het Gentse onderwijs. Een verhaal apart?* speelt Elias Hemelsoet in op een zeer actueel en relevant maatschappelijk thema dat zonder twijfel zowel de lokale context van Gent als die van het Vlaamse onderwijs overstijgt. De auteur maakt via het verhaal van knelpunten, spanningsvelden en initiatieven voor Roma in en rond Gentse scholen immers de opstap naar een pleidooi dat veel breder gaat: de zoektocht naar manieren om met een dynamisch en voortdurend veranderend migratieproces om te gaan en de samenleving zo te organiseren dat nieuwkomers er ook hun plaats in kunnen vinden. De steeds groter wordende aanwezigheid van Roma in Vlaanderen, en bij uitbreiding in West-Europa, heeft immers alles te maken met de toetreding van landen als Slowakije (2004), Bulgarije of Roemenië (2007) tot de EU. Hierdoor verwierven heel wat mensen het recht op vrij verkeer van personen binnen de Shengenzone en vestigden steeds meer Midden- en Oost-Europeanen zich in West-Europese steden. Gent is hierop geen uitzondering: in het najaar van 2009 werden de Bulgaren en niet langer de Turken de grootste groep, en 60% van de totale instroom in 2010 was er afkomstig uit een land uit Midden- of Oost-Europa, de zogenaamde MOE-landen.

Het boek van Elias Hemelsoet knoopt aan bij deze nieuwe realiteit, en neemt de aanwezigheid van Roma in de Arteveldestad als vertrekpunt. De auteur maakt de vaststelling dat in het bijzonder de Romagemeenschappen vanuit verschillende hoeken in de samenleving (beleidsmakers, media...) geproblematiseerd worden, en dat *de* Roma doorheen en vanuit verschillende discours en perspectieven weggezet worden als zijnde zeer moeilijk in te passen in de klassieke samenlevingsstructuren, zoals bijvoorbeeld het onderwijssysteem. De titel van het boek, *Roma in het Gentse onderwijs. Een verhaal apart?*, is dan ook goed gekozen. Wie het boek begint te lezen, wordt immers meteen geconfronteerd met deze en andere vragen die verschillende spanningsvelden in zich dragen, en waarmee ook beleidsmakers, medewerkers van middenveldorganisaties en van de reguliere dienstverlening te maken krijgen. De auteur roept ze op doorheen het boek: Is het verhaal van de integratie van Roma in het Vlaams onderwijs wel een verhaal apart, dat los gezien kan worden van hun integratie in de samenleving? Zijn Roma een aparte groep in de samenleving en waarom? En hoe wenselijk is het om alle Roma als homogene groep een aparte behandeling te geven, met het gevaar op stigmatisering? Daaruit volgt een aantal andere vragen: Hoe valide is het eigenlijk om verschillende gemeenschappen Roma, die intern en onderling divers zijn, als eenzelfde groep te behandelen? Is het wel rechtvaardig om sociale en maatschappelijke problemen die samenvallen met een bevolkingsgroep te reduceren tot een probleem van en/of door die groep?

BOEKBESPREKING

Hemelsoet geeft zelf aan dat er geen eenduidig antwoord op bovenstaande vragen bestaat. Maar hun bestaan toont wel aan dat de samenleving worstelt met de aanwezigheid van mensen die als *anders* gepercipieerd worden. De boodschap die de auteur in het boek wil meegeven aan beleidsmakers en middenveldorganisaties, is om niet langer alleen maar op zoek te gaan naar informatie en handvaten om concrete problemen in het onderwijs op te lossen. Hemelsoet pleit met een passie die tussen de regels merkbaar is voor het herdenken van de manieren waarop met en/of over Roma gewerkt en gesproken wordt, maar die ook heilzaam is voor de wijze waarop de samenleving met verschil en apartheid omgaat. Een deel van de oplossing ligt volgens de auteur dan ook in het aannemen van een nieuwe basishouding die ontgrenst en mensen vanuit een relationeel perspectief benadert: uitgaande van de gelijklopende ambities en aspiraties in plaats van de bestaande verschillen.

De auteur wil de lezer eerder informeren en prikkelen, het huidige debat meer zuurstof inblazen en voorbij de bestaande clichés en stereotypes kijken. In het voorwoord stelt hij dat het boek in de eerste plaats gericht is op praktijkwerkers en beleidsmakers, maar dat hij met het boek tegelijkertijd een aantal “inzichten en reflecties wil kenbaar maken aan een breed publiek”. Tevens wil hij met het schrijven van het boek bijdragen aan “die zoektocht om het samenleven mét de Roma als nieuwe medeburgers verder vorm te geven”. Hoewel hij daarmee reeds van bij het begin een eigen visie verwoordt en een standpunt inneemt in het debat over de integratie van Roma in het onderwijs en de samenleving, blijft de auteur zich doorheen het boek bewust van zijn opinie, en maakt hij voldoende ruimte voor andere gangbare standpunten, perspectieven en/of beleidsacties.

Het boek is opgebouwd uit vier hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk kan de lezer kort kennismaken met de Gentse Roma. Hun aanwezigheid wordt, ook cijfermatig, gekaderd in de bredere context van de intra-Europese migratie. Daarna wordt de specificiteit van de drie grootste groepen Roma in Gent besproken: de Bulgaarse, Slowaakse en Roemeense Roma. Tot slot kadert de auteur kort het Gentse tweesporenbeleid ten aanzien van intra-Europese migratie. Deze schets is niet erg diepgaand, maar biedt voldoende informatie om de rest van het betoog en de debatten te kunnen volgen.

In het tweede hoofdstuk staat Hemelsoet stil bij de problemen bij de scholing van Roma. De auteur verplaatst zich hierbij telkens in het standpunt van een belanghebbende partij: zo krijgen we een zicht op de situatie vanuit het perspectief van beleidsmakers, schoolactoren en Roma zelf. Dit opzet is waardevol, want het geeft een idee van de verschillende processen van betekenisgeving, zeg maar de *logica's* die door de verschillende partijen gehanteerd worden. De keuze van Hemelsoet om de informatie zo te presenteren, is nuttig om inzicht in de complexiteit van de situatie te krijgen. Bovendien kan het de lezer in staat stellen om een meer genuanceerd beeld van de problemen bij de scholing van Roma te verwerven. We merken wel op dat de auteur bij sommige van de vastgestelde problemen, zoals bijvoorbeeld de oververtegenwoordiging van Roma in het buitengewoon onderwijs, de lezer nog te vrijblijvend meeneemt in de richting van verklarende factoren of verklarende hypothesen die echter niet altijd verder onderbouwd of gemotiveerd worden. Hoewel dit boek geen

BOEKBESPREKING

strikt wetenschappelijk werkstuk is, zou een dergelijke manier van werken het betoog steviger kunnen maken.

In het derde hoofdstuk worden elf opvallende bestaande initiatieven besproken die gericht zijn op het verbeteren van de scholing van Romakinderen in Gent, maar die daarom niet a priori als *goede praktijk* gekozen werden. Elke project afzonderlijk wordt kort voorgesteld en geëvalueerd aan de hand van plus- en minpunten. Hoewel dit lijstje een goed idee geeft van de dynamiek die leeft in het middenveld dat gericht is op Roma en van de verschillende acties die ondernomen werden, zal de lezer die op zoek is naar verklarende analyses van succes of falen, of naar concrete en meteen inzetbare handvaten hier wat op de honger blijven zitten. De auteur beperkt zich tot het aanduiden van succes, falen, kansen en knelpunten maar blijft schaars met analyses en meta-informatie over de evaluaties. Zo lijkt Hemelsoet de lezer mee te nemen in zijn redenering op basis van zijn persoonlijke reputatie en wetenschappelijke autoriteit. Terwijl net die meta-informatie een meerwaarde zou zijn voor dit hoofdstuk. Op basis van welke criteria werden de initiatieven geëvalueerd? Welke evaluatiemethode werd gebruikt? Welke bronnen werden daarbij geraadpleegd? In welke context werden de initiatieven ontwikkeld en geïmplementeerd, en welke belanghebbenden waren bij deze processen betrokken?

In het vierde en laatste hoofdstuk krijgen we een deel van de antwoorden op de vragen waarmee we in hoofdstuk drie achterbleven. De auteur werpt er een blik naar de toekomst, en vraagt zich af welke keuzes wenselijk zijn om de problemen bij de scholing van Roma op te lossen en hun bredere integratie in de samenleving te bewerkstelligen. Hemelsoet gaat op zoek naar een antwoord door de verschillende initiatieven met elkaar te vergelijken. Hij geeft hier wel zeer nauwkeurig aan waarom dit een delicate oefening is, en welke criteria hij hanteert om van een succesvolle actie te kunnen spreken. “Hier worden praktijken als succesvol beschouwd in de mate dat ze bijdragen tot maatschappelijke integratie, (...) en aansluiting tussen beiden (Roma en de ruimere samenleving, jw) op een of andere manier wordt gerealiseerd.” Hemelsoet onderscheidt drie succesfactoren in zijn analyse: het ontgrenzende karakter van praktijken, de oriëntatie vanuit een leefwereldbenadering en het belang van vertrouwen dat voortkomt uit een gevoel van wederzijdse betrokkenheid. Nadat hij deze succesfactoren op een zeer heldere en prikkelende manier uitgewerkt heeft, vertaalt Hemelsoet zijn inzichten naar interessante beleidsaanbevelingen en valkuilen voor het beleid. Daarnaast adresseert hij nog enkele spanningsvelden, zoals bijvoorbeeld over de “symboolwaarde van het inzetten van Roma” of de “wenselijkheid van een sociale mix”. Hierbij worden telkens kort de verschillende posities naast elkaar gezet, waardoor het spanningsveld op een correcte manier geschetst wordt. In een laatste deel besluit Hemelsoet het boek. Dit deel kan worden gelezen als een slotpleidooi, waarbij de auteur pleit voor een nieuw perspectief op het thema. In deze relationele benadering worden de Roma als groep niet geproblematiseerd, maar stelt men de samenleving waarvan deze Roma deel uitmaken in vraag. Het is immers de samenleving die nog niet goed weet hoe ze moet inspelen op de veranderde realiteit na de instroom van vele Roma sinds 2004 en 2007. “Zo’n perspectief daagt ons uit om de maatschappelijke problemen die zich stellen samen aan te pakken, eerder dan ze aan elkaar toe te schrijven.”

BOEKBESPREKING

Het boek *Roma in het Gentse onderwijs. Een verhaal apart?* van Elias Hemelsoet is een aanrader voor iedereen die een beeld wil krijgen van het actuele thema van de integratie van Roma in het Vlaamse onderwijs en in de samenleving. Het boek contextualiseert de aanwezigheid van Roma in Gent, en bezorgt de lezer via de besproken knelpunten, spanningsvelden en initiatieven een goed zicht op de actuele debatten. Het laatste hoofdstuk is een prikkelend, eerder filosofisch-visionaire reflectie over de toekomst voor Roma in Vlaanderen en de keuzes die gemaakt kunnen worden om dat te bereiken. De auteur kan zich daarvoor baseren op eigen wetenschappelijk doctoraatsonderzoek, maar put ook uit zijn eigen ervaringen als geëngageerd vrijwilliger in (zelf)organisaties uit het Gentse middenveld die gericht zijn op Roma. Dat maakt dat Hemelsoet de Romagemeenschappen in Gent zowel van binnenuit als van buitenaf kent, en een bevoorrechte getuige is van de integratieprocessen die momenteel aan de gang zijn. Dit boek is daarom geen strikt wetenschappelijk werk, en moet correct gelezen worden als een denkoefening voor een andere aanpak van de integratie van Roma in Vlaanderen, onder andere in het onderwijs. Het is geen feitelijke rapportage van wetenschappelijk onderzoek, maar een persoonlijke opinie die onderbouwd wordt door eigen ervaringen en inzichten die deze mening mee vormgeven. Leerkrachten of andere praktijkwerkers die op dagdagelijkse basis praktische oplossingen voor zeer concrete situaties moeten uitwerken, zullen in dit boek geen pasklare antwoorden vinden. Toch kan het boek ook voor hen interessant zijn om een breder en meerlagig beeld van de thematiek te krijgen. Het boek vormt een mooi geheel, en het argument van de auteur kent een opbouw die goed te volgen is omwille van de zeer heldere en laagdrempelige schrijfstijl. Met dit boek geeft Hemelsoet een goede aanzet voor verdere visieontwikkeling, die gelet op het recente karakter van deze migraties nog te weinig voorhanden is.

Joris Wauters

PhD Student Steunpunt Inburgering en Integratie & CeMIS
(Centrum voor Migratie en Interculturele Studies), Universiteit Antwerpen